

CZEŚĆ DRUGA: PRZEGLĄD LITERATURY SOCJOLINGWISTYCZNEJ

<http://dx.doi.org/10.17651/SOCJOLING.34.20>

Socjolingwistyka XXXIV, 2020

PL ISSN 0208-6808

E-ISSN 2545-0468

KATARZYNA GRYCH

Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Polska

<https://orcid.org/0000-0002-1810-9915>

SEBASTIAN WIELOSZ

Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Polska

<https://orcid.org/0000-0003-1902-8751>

Copyright and License: Copyright by Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 2020. This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivatives 4.0 International (CC BY- ND 4.0) License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode.pl>).

RECENZJA MONOGRAFII DOROTY BRZozowskiej *CHIŃSKIE ŚLADY W POLSKICH DISKURSACH WSPÓŁCZESNYCH*

Słowa kluczowe: polskie dyskursy, chińskie ślady, język chiński, kultura chińska.

STRESZCZENIE

Recenzja jest poświęcona monografii Doroty Brzozowskiej *Chińskie ślady w polskich dyskursach współczesnych* wydanej w 2018 roku. Autorka książki zebrała i omówiła ślady języka i kultury chińskiej obecne w polskich dyskursach: aksjologicznym, artystycznym, humorystycznym, medialnym i dydaktycznym.

Zainteresowanie Chinami i kulturą chińska ma w Polsce długą tradycję, jednak można zaobserwować, że w ostatnich latach przybrało ono bardziej masowy charakter. Coraz częstsze kontakty Polaków z przedstawicielami chińskiej strefy biznesowej, gastronomicznej czy akademickiej nie tylko przyczyniają się do zwiększenia obecności tematów związanych z Państwem Środka w mediach, literaturze czy sztuce, lecz także wpływają na powszechniejsze użycie zapożyczeń z języka chińskiego oraz chińskich nazw własnych zapisanych za pomocą oficjalnej transkrypcji standardowego języka chińskiego – *Hanyu pinyin*.

Dorota Brzozowska w monografii *Chińskie ślady w polskich dyskursach współczesnych*, wydanej nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Opolskiego w 2018 roku, dokonuje próby odnalezienia i analizy śladów języka i kultury chińskiej w dyskursach: aksjologicznym, artystycznym, humorystycznym, medialnym oraz dydaktycznym.

Autorka opisuje konsekwencje językowe i kulturowe, jakie z tej obecności wynikają. W badaniach zostały uwzględnione głównie dane tekstowe oraz w mniejszym stopniu dane słownikowe. W zależności od specyfiki analizowanego materiału badaczka wykorzystuje różnorodną metodologię, w tym narzędzia badania językowego obrazu świata, narzędzia onomastyczne czy glottodydaktyczne, jak również narzędzia wykorzystywane w naukach psychologicznych, takie jak teoria wymiarów kulturowych.

Monografia składa się z pięciu rozdziałów poprzedzonych wstępem. Na końcu zostały dołączone cztery obszerne aneksy uzupełniające treść poszczególnych rozdziałów. Struktura książki jest bardzo przemyślana. Autorka porównuje ją do „góry lodowej”, której podstawę stanowią treści abstrakcyjne związane z wartościami i duchowością, a wierzchołek – teksty użytkowe, takie jak artykuły prasowe, nazwy lokali gastronomicznych czy tytuły filmów. Pozwoliło to na usystematyzowanie zróżnicowanego materiału, który jest omawiany w poszczególnych częściach książki.

W rozdziale pierwszym zostały zdefiniowane pojęcia, którymi autorka posługuje się w całej książce, takie jak *ślad* oraz *dyskurs*. Następnie przedstawiono podstawowe różnice między kulturą wschodnią i zachodnią, a także zaznaczono, że Polacy w językowym obrazie świata uznają chińskość za maksymalnie odległą od polskości pod względem kulturowego podobieństwa. W opisie rozbieżności między Wschodem a Zachodem została wykorzystana także teoria o wymiarach kulturowych, zgodnie z którą kultura zachodnia jest przykładem kultury niskiego kontekstu, a kultura wschodnia – wysokiego kontekstu, co przekłada się na różnice m.in. w preferowanych stylach komunikacyjnych czy w wartościach istotnych dla danej społeczności.

W dalszej części rozdziału Brzozowska analizuje znaczenia wyrazów *duch* i *duś* w języku polskim, następnie porównuje ich zakres znaczeniowy z zakresem wyrazów zapisujących to pojęcie w języku chińskim. Analiza została wzbogacona o szczegółowy opis znaków oraz poszczególnych elementów, z których są zbudowane znaki wykorzystane do zapisu analizowanych pojęć w języku chińskim. Na podstawie sformułowań takich jak „standardowy język mandaryński w wersji tradycyjnej” (Brzozowska 2018, 23) czy „zleksykalizowanie” pojedynczego elementu, z którego zbudowany jest znak (Brzozowska 2018, 24), można wyciągnąć wniosek, że badaczka utożsamia pismo chińskie z językiem chińskim. Standardowy język mandaryński funkcjonuje w jednej wersji, natomiast pismo chińskie możemy rozróżnić na tradycyjne (używane m.in. na Tajwanie) oraz uproszczone (używane w ChRL). Chociaż pismo jest jedynie systemem służącym do notacji języka (Daniels 1996, 3), utożsamianie tych pojęć zdarza się zarówno badaczom wschodnim (Głuch i Wiślicki 2017, 8), jak i zachodnim (Rogers 2005, 2). Jednakże w pracach lingwistycznych warto bardziej precyzyjnie rozróżniać te dwa systemy. Następnie na podstawie analizy określeń *duś* pojawiających się w języku polskim i chińskim w kontekstach dotyczących religii, filozofii oraz sztuki, został wyciągnięty interesujący wniosek, że mimo fundamentalnych różnic między kulturą chińską i polską można zauważyć wiele punktów wspólnych w postrzeganiu *duś* przez przedstawicieli obu krajów.

W rozdziale drugim można wyznaczyć dwie części. W pierwszej zostały zebrane obecne w polszczyźnie etnonimy, popularne wyrażenia, frazeologizmy, skrzydlate słowa

i cytaty dotyczące Chin, wyekscerpowane ze słowników języka polskiego oraz zbiorów przysłów, cytatów i skrzydłał słów. Druga część rozdziału została poświęcona śladom kultury i języka chińskiego w dyskursie artystycznym. Ma ona charakter interdyscyplinarnej. Autorka rozpoczyna rozważania od analizy etymologicznej terminu *piękno* w języku polskim, angielskim, francuskim, włoskim oraz chińskim. W ostatnim przypadku omówiono również poszczególne znaki zapisujące ten termin w języku chińskim oraz ich elementy składowe. Następnie zostały przedstawione najważniejsze założenia teorii piękna zakorzenione w kulturze europejskiej oraz chińskiej, po czym opisana została konceptualizacja piękna na podstawie przykładów zaczerpniętych ze sztuk wizualnych inspirowanych kulturą chińską, jak również z poezji chińskiej przetłumaczonej na język polski. Część ta z pewnością mogłaby zostać wzbogacona o więcej przekładów wierszy chińskich, których autorami są uznani polscy sinologowie, np. Aleksy Dębnicki (2003) czy Małgorzata Religa (2016).

Rozdział trzeci został poświęcony śladom chińskim w dyskursie humorystycznym. Autorka skupia się na wizerunku Chińczyka oraz pojęciu chińskości w skeczach kabaretowych, dowcipach i demotyworach internetowych. Rozważania te wpisują się w nurt badań nad humorem. We wszystkich omawianych gatunkach wykorzystywany jest obraz Chińczyka jako obcego, a jego śmieszność opiera się na opozycjach wynikających z odległości kulturowej. Wyraźne jest mylenie kultur i języków azjatyckich, postrzeganie ich jako takie same oraz nierozróżnianie osób pochodzenia azjatyckiego. Językoznawcza analiza skeczu kabaretowego została uzupełniona o koncepcję wymiarów kulturowych, która pozwoliła na wzięcie pod uwagę także elementów niewerbalnych, takich jak zachowanie uczestników skeczu, ich ubiór czy scenografia. Ponadto poza skryptem obcości kulturowej w dowcipach i demotyworach pojawiają się wzmianki o rozwoju ekonomicznym i demograficznym, tanich podróbkach niskiej jakości oraz coraz częściej o pracowitości narodu chińskiego. Świadczy to o tym, że omawiane gatunki dyskursu humorystycznego należy uznać za świadectwo czasów, w których powstają, ponieważ podejmują tematy istotne dla danej społeczności.

Rozdział czwarty traktuje o śladach chińskich obecnych w polskiej przestrzeni publicznej. Ma on budowę trójdzielną. W pierwszej części analizie poddano różnego rodzaju przekazy medialne (telewizyjne, prasowe, radiowe i internetowe) zawierające słowa kluczowe *Chiny* lub *chiński*, publikowane w latach 2014–2016. Autorka, posługując się metodologią badań prasoznawczych stosowaną przez Marię Wojtak oraz uwzględniając podejście kognitywno-pragmatyczne, na podstawie analizy nagłówków i lidów zrekonstruowała językowy obraz Chin obecny w polskim dyskursie medialnym. W części drugiej zebrano 146 nazw restauracji chińskich. Nazwy dotyczyły różnych pól semantycznych, były to m.in. zwierzęta, rośliny, kolory, architektura, nazwy własne. Należy zauważyć, że elementy, które pojawiały się najczęściej, były silnie związane ze specyfiką kulturową. W trzeciej części rozdziału autorka dokonała przeglądu tytułów filmów chińskich, które pojawiły się na łamach miesięcznika „Kino” w latach 1966–1986, 2005–2010, 2013–2017. Zaobserwowała, że obecność tytułów chińskich stopniowo się zwiększa, jednak są one często zapisywane w sposób niekonsekwentny, zdarza się to

nawet w obrębie jednego artykułu. Świadczy to o braku wprawy w posługiwaniu się chińskimi nazwami przez dziennikarzy, jak również o słabym opracowaniu jednolitego wzorca przekładu tytułów filmów chińskich. Treść tego rozdziału uzupełniają aneksy 1, 2 oraz 4, w których omawiany materiał został przedstawiony w przejrzystych tabelach.

W piątym rozdziale Brzozowska przyjrzała się śladom chińskim w dyskursie dydaktycznym. W związku ze wzrostem zainteresowania Chinami coraz więcej osób decyduje się na naukę języka chińskiego, a na rynku wydawniczym pojawiają się materiały dydaktyczne skierowane do polskiego odbiorcy. Na podstawie przeglądu rozmówek, słowników oraz podręczników do nauki języka chińskiego wydanych w Polsce w latach 1966–2013 autorka zaobserwowała znaczny wzrost liczby wydanych publikacji na przełomie XX i XXI wieku. Zauważyła także, że coraz istotniejszy staje się fakt, że dane materiały dydaktyczne zostały opracowane z myślą o Polakach, co znajduje odzwierciedlenie w ich tytułach oraz opisach. W podręcznikach występuje wiele odniesień do kultury i języka polskiego, takich jak pojęcia gramatyczne, etnonimy, toponimy, polskie imiona zapisane znakami chińskimi czy słownictwo i opisy różnic związane z poszczególnymi dziedzinami życia. We wszystkich podręcznikach odnośniki do kultury i języka polskiego są wprowadzenie w sposób eklektyczny. W ostatniej części rozdziału został także zasygnalizowany fakt, że stopniowo rośnie również zainteresowanie Chińczyków nauką języka polskiego, jednak nie powstały jeszcze żadne materiały do nauki polskiego przeznaczone specjalnie dla użytkowników języka chińskiego.

Podsumowując, monografia Doroty Brzozowskiej *Chińskie ślady w polskich dyskursach współczesnych* stanowi pierwsze w polskiej literaturze przedmiotu tak kompleksowe opracowanie śladów języka i kultury chińskiej obecnych we współczesnej polszczyźnie. Należy zauważyć, że przedmiot badań obrany przez badaczkę jest niezwykle trudny ze względu na rozproszony i niejednorodny charakter. Dlatego tym bardziej imponuje zakres materiału badawczego, przemyślana struktura oraz interdyscyplinarność książki. Niewielki niedosyt może jedynie wywołać brak odniesień do istotnych pozycji wpisujących się w niektóre obszary poddane analizie. Jednak sama autorka zaznacza, że nie poruszyła wielu wątków, ponieważ jej celem „było raczej zasygnalizowanie rozmiarów i zasięgu zjawiska niż wyczerpanie tego tematu” (Brzozowska 2018, 146). Cel ten zdecydowanie udało się zrealizować, a książka może być nie tylko inspiracją do dalszych badań dla lingwistów bądź sinologów, lecz także wartościową lekturą dla niespecjalistów zainteresowanych językiem i kulturą chińska.

BIBLIOGRAFIA

- Brzozowska, D. 2018. *Chińskie ślady w polskich dyskursach współczesnych*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Daniels, P.T. 1996. „The Study of Writing Systems”. W *The World's Writing Systems*, red. P.T. Daniels, i W. Bright. Oxford: Oxford University Press, 3–17.

- Dębicki, A. 2003. *Dzwoneczki nefrytowe w księżycowej poświacie. Wybór wierszy chińskich*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Głuch D., i J. Wiślicki. 2017. *U źródeł grafemiki chińskiej – pismo ideograficzne i jego analiza w „Posłowniu” do słownika „Shuōwénjǐzi”*. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Religa, M. 2016. *Księżyc nad Fuzhou. Wiersze z epoki Tang*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Rogers H. 2005. *Writing Systems. A Linguistic Approach*. Oxford: Blackwell Publishing.

A review of Dorota Brzowska's Paper *Chinese traces in Polish contemporary discourses*

Keywords: Polish discourses, Chinese traces, Chinese language, Chinese culture.

ABSTRACT

The review is devoted to the monograph paper written by Dorota Brzowska, *Chinese traces in Polish contemporary discourses*, published in 2018. The Author of the book collected and analyzed traces of the Chinese language and culture present in Polish discourses: axiological, artistic, humorous, media and didactic discourse.